

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Затверджено на засіданні кафедри
державного управління, публічного
адміністрування та регіональної економіки
Протокол № 5 від 11 грудня 2015 р.

**Програма
навчальної дисципліни
"РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА"
для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання**

Укладач: д.е.н., професор, зав. кафедри Гавкалова Н. Л.,
к.е.н., доцент, Шумська Г. М.

Відповідальний за випуск:
зав. кафедри державного управління, публічного адміністрування
та регіональної економіки Гавкалова Н. Л.

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

1. Вступ

Для стабільного розвитку суспільства та сталого розвитку держави необхідно забезпечити збалансованість загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів та територіальних громад. Має бути досягнуто оптимальне співвідношення децентралізації і централізації влади для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів. Означені завдання досягаються лише при застосуванні нових напрямів суспільного регіонального відтворення, які відбивають зв'язки і залежності між компонентами територіальних соціально-економічних систем.

Суспільно-економічні перетворення, що здійснюються в регіонах України сьогодні, змушують виявляти закономірності соціально-економічних процесів та відкривати шляхи щодо створення ефективної ринково-орієнтованої системи управління регіонами.

Метою навчальної дисципліни "Регіональна економіка" формування знань стосовно теоретичних і практичних засад соціально-економічного розвитку регіонів країни, моніторингу територіальної та галузевої структури господарського комплексу при раціональному використанні всіх видів ресурсів.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

сформувати компетентності щодо проведення аналізу, раціонально та критично оцінювання системи територіального поділу праці при раціональному застосуванні інструментів регулювання регіонального відтворення;

навчити планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів регіональної економічної політики з метою вирівнювання ступенів соціально-економічного розвитку регіонів України;

навчити здійснювати контроль за виконанням прав, обов'язків виконавців регіональної економічної політики;

сформувати компетентності щодо визначення оптимальних способів та напрямів використання наявних природних ресурсів,

проведення розрахунків щодо визначення рівня людського потенціалу, ринку праці та збалансованості робочої сили;

навчити розробляти комплексну програму реалізації раціональної моделі регіонального розвитку;

навчити аналізувати галузеву структуру господарства та визначати тенденції розвитку господарського комплексу;

сформувані здатності до визначення шляхів зміцнення конкурентних позицій регіонів та розробки стратегії економічного зростання.

Об'єктом навчальної дисципліни є господарські та соціально-економічні процеси і явища, що відбуваються в економіці держави та її регіонів.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення законів, закономірностей та принципів територіальної організації виробництва у розрізі окремих регіонів України, ефективності галузей економіки.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни, як: "Політична економія", "Мікроекономіка", "Національна економіка".

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

теоретичні основи територіальної організації продуктивних сил в умовах формування територіально-виробничих комплексів з визначеною спеціалізацією господарства та організаційно-технологічною структурою господарства;

методи оцінки ефективності продуктивних сил;

основи економічної оцінки інтегрального природно-ресурсного потенціалу та демографічної ситуації;

організацію міжгалузевих господарських комплексів та регіональних особливостей їх розвитку і розміщення;

конкретні засоби та інструменти організації продуктивних сил регіону;

сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України та розуміти проблеми і перспективи інтеграції в ЄС;

основи формування ідеї сталого розвитку продуктивних сил;

вміти:

використовувати переваги регіону і підбирати конкретні засоби та інструменти для належного управління продуктивними силами регіону;

аналізувати та критично оцінювати систему територіального поділу праці, раціонально застосовувати інструменти регулювання регіонального відтворення;

планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів регіональної економічної політики з метою вирівнювання ступенів соціально-економічного розвитку регіонів України;

здійснювати контроль за виконанням прав, обов'язків та відповідальністю виконавців регіональної економічної політики, ефективно делегувати повноваження;

аналізувати галузеву структуру господарства та визначати тенденції розвитку господарського комплексу України;

визначати оптимальні способи та напрямки використання природно-ресурсного, виробничого, трудового та іншого потенціалу;

оцінювати рівень соціально-економічного розвитку регіонів, визначати шляхи зміцнення конкурентних позицій регіонів та розробляти стратегію економічного зростання;

визначати фактори, що впливають на розвиток інтеграційних процесів та формувати передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни;

розробляти комплексну програму реалізації раціональної моделі регіонального розвитку.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійною компетентністю, що наведена в табл. 1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. 2.

Таблиця 1

**Професійна компетентність, яка отримується студентами після
вивчення навчальної дисципліни**

Назва компетентності	Складові компетентності
Обґрунтовувати напрями ефективної реалізації макроекономічної політики стимулювання економічного зростання економіки регіонів	Здатність використовувати переваги регіону і підбирати конкретні засоби та інструменти для належного управління продуктивними силами регіону
	Розробляти основні напрями реалізації державної регіональної економічної політики для забезпечення ефективного регіонального управління
	Здатність аналізувати, раціонально та критично оцінювати систему територіального поділу праці, раціонально застосовувати інструменти регулювання регіонального відтворення
	Здатність планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів регіональної економічної політики з метою вирівнювання ступенів соціально-економічного розвитку регіонів країни
	Здатність здійснювати контроль за виконанням прав, обов'язків та відповідальністю виконавців регіональної економічної політики, ефективно делегувати повноваження
	Здатність аналізувати галузеву структуру регіонального господарського комплексу
	Здатність оцінювати рівень соціально-економічного розвитку регіонів
	Здатність до визначення шляхів зміцнення конкурентних позицій регіонів та розробки стратегії економічного зростання
	Здатність визначати фактори, що впливають на розвиток інтеграційних процесів та формувати передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни
	Надавати рекомендації органам державної влади і місцевого самоврядування щодо застосування ефективних варіантів регіонального управління в Україні
Здатність розробляти комплексну програму реалізації раціональної моделі регіонального розвитку	

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
"Регіональна економіка"
за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни					
Здатність використовувати переваги регіону і підбирати конкретні засоби та інструменти для належного управління продуктивними силами регіону	Сутність поняття національної економіки та вихідні положення процесу управління національним комплексом країни, основні складові регіональної економіки	Розуміння сутності, принципів, об'єктів, суб'єктів й інструментів управління регіональної економікою країни; знання методології дослідження й удосконалення процесів регулювання регіональної економіки.	Уміння використовувати загальнонаукові та конкретнонаукові методи для дослідження механізму регулювання регіональної економіки.	Здатність до роботи у команді з іншими студентами при обговоренні необхідності регулювання регіональної економіки в Україні.	Здатність брати ініціативу і формулювати власну позицію щодо обґрунтування методології дослідження механізму регулювання регіональної економіки в Україні.
Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів					
Здатність здійснювати оцінку впливу факторів на розвиток продуктивних сил та визначати вплив територіального поділу праці на структуру господарства	Сутність поняття державного регулювання економіки та вихідні положення цього процесу, основні види методів державного регулювання економіки	Розуміння сутності, принципів, об'єктів, суб'єктів й інструментів державного регулювання економіки у країні; знання методології дослідження й удосконалення процесів регулювання економіки на макрорівні	Уміння використовувати загальнонаукові та конкретнонаукові методи для дослідження механізму державного регулювання економіки у країні	Здатність до роботи у команді з іншими студентами при обговоренні необхідності державного регулювання економіки та економічної політики в Україні	Здатність брати ініціативу і формулювати власну позицію щодо обґрунтування методології дослідження механізму державного регулювання економіки в Україні
Тема 3. Економічне районування та територіальна організація господарства					

Здатність усвідомлювати особливості розвитку економічного районування та формування сучасної сітки економічних районів	Сутність понять «економічне районування» та «сталий розвиток». Методи оцінки основних макроекономічних показників	Знання про сутність, типи фактори, джерела та значення економічного зростання в розвитку національної економіки; знання основних критеріїв та показників економічного зростання країни; засад державної політики стимулювання економічного зростання	Уміння визначати ступінь впливу основних факторів економічного зростання на розвиток національної економіки; розраховувати часткові та узагальнюючі показники економічного зростання та ефективності розвитку національної економіки	Здатність налагоджувати ефективну комунікацію у групі щодо інтерпретації результатів оцінки впливу факторів економічного зростання, розрахунку показників кількісних і якісних змін економічного розвитку країни та її регіонів для обґрунтування напрямів державної політики стимулювання економічного зростання	Здатність брати на себе відповідальність за коректність та адекватність оцінки впливу факторів економічного зростання та розрахунку показників кількісних та якісних змін економічного розвитку країни та її регіонів
--	---	--	--	---	---

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці					
Здатність аналізувати, раціонально та критично оцінювати систему територіального поділу праці, раціонально застосовувати інструменти регулювання регіонального відтворення	Сутність поняття поділ праці. Основні види і інструменти поділу праці. Сутність методу "дерево цілей". Зарубіжний досвід реалізації поділу праці	Знання про сутність і основні складові механізму регіональної економічної політики у країні; знання основних критеріїв ефективної реалізації окремих видів регіональної політики	Уміння обґрунтовувати критерії для оцінювання наслідків прийнятих управлінських рішень щодо реалізації тієї чи іншої регіональної політики у країні	Здатність дотримуватися соціальних норм і правил при співпраці з іншими студентами при формуванні своєї власної позиції щодо ефективних шляхів реалізації регіональної політики	Здатність брати на себе відповідальність за прийняття індивідуальних й колективних рішень у процесі вибору шляхів ефективної регіональної політики у країні
Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики					
Здатність планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів регіональної економічної політики з метою вирівнювання ступенів соціально-економічного розвитку регіонів України	Визначення поняття «прогнозування» та його основних принципів; сутність програмування та поняття «програма»	Знання основних етапів прогнозування та видів прогнозних документів; знання методів прогнозування; знання основ програмування та порядку затвердження програм економічного і соціального розвитку різних рівнів;	Вміння здійснювати вибір методичного інструментарію для розробки конкретного прогнозу чи програми соціально-економічного розвитку;	Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо розробки та реалізації прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку;	Здатність брати на себе відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем економічного і соціального розвитку на національному і регіональному рівні;
Тема 6. Механізм реалізації регіональної економічної політики					

Здатність здійснювати контроль за виконанням прав, обов'язків та відповідальністю виконавців регіональної економічної політики, ефективно делегувати повноваження	Сутність поняття державного регулювання економіки та вихідні положення цього процесу, основні види методів державного регулювання економіки	Розуміння сутності, принципів, об'єктів, суб'єктів й інструментів державного регулювання економіки у країні; знання методології дослідження й удосконалення процесів регулювання економіки на макрорівні	Уміння використовувати загальнонаукові та конкретнонаукові методи для дослідження механізму державного регулювання економіки у країні	Здатність до роботи у команді з іншими студентами при обговоренні необхідності державного регулювання економіки та економічної політики в Україні	Здатність брати ініціативу і формулювати власну позицію щодо обґрунтування методології дослідження механізму державного регулювання економіки в Україні
Тема 7. Господарський комплекс, його структура і трансформація в ринкових умовах					
Здатність аналізувати галузеву структуру господарства та визначати тенденції розвитку господарського комплексу України	Сутність понять «галузь економіки», «галузева структура»; класифікацію основних галузей матеріального та нематеріального виробництва	Знання про основи формування структури господарського комплексу національної економіки; поняття та ознаки галузі спеціалізації, інфраструктури; характеристики та особливості розвитку основних міжгалузевих комплексів України	Уміння розраховувати показники, що характеризують динаміку галузевої структури національної економіки, визначати тенденції її розвитку та формулювати напрямки необхідних структурних зрушень для досягнення економічної раціональності та підвищення ефективності її функціонування	Здатність до роботи у команді при обговоренні результатів розрахунків показників, що характеризують динаміку галузевої структури національної економіки та визначення тенденцій її розвитку	Здатність брати на себе відповідальність за наслідки прийнятих рішень щодо реалізації необхідних напрямів структурних зрушень національної економіки з метою досягнення економічної раціональності та підвищення ефективності її функціонування

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 8. Природний і трудоворесурсний потенціал України					
Здатність визначати оптимальні способи та напрямки використання наявних природних ресурсів; проводити розрахунки щодо визначення рівня людського потенціалу, ринку праці та збалансованості робочих місць та робочої сили	Сутність поняття економічний потенціал та його складових. Поняття «природні ресурси» та «трудові ресурси». Основні елементи економічного потенціалу.	Знання складових економічного потенціалу національної економіки та показників ефективності їх використання за різними методиками оцінки; знання про основні показники оцінки ефективності задіяного національного капіталу та його продуктивності	Уміння здійснювати оцінку ефективності використання економічного потенціалу країни, визначати ступінь продуктивності національного капіталу та означати чинники розвитку національної економіки	Здатність до роботи у команді у процесі оцінки складових економічного потенціалу та визначення показників задіяного національного капіталу	Здатність брати ініціативу і формулювати власну позицію щодо обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання національного капіталу при урахуванні факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища;
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення					
Здатність здійснювати оцінку міжгалузевих господарських	Сутність понять «галузь економіки», «галузева	Знання про основи формування структури господарського комплексу	Уміння розраховувати основні показники, що характеризують динаміку	Здатність до роботи у команді при обговоренні результатів розрахунків	Здатність брати на себе відповідальність за наслідки прийнятих

комплексів та визначати фактори, які впливають на прийняття рішення щодо впровадження нових технологій	структура»; класифікацію основних галузей матеріального та нематеріального виробництва	національної економіки; поняття та ознаки галузі спеціалізації, інфраструктури; характеристики та особливості розвитку основних міжгалузевих комплексів України	галузевої структури національної економіки, визначати тенденції її розвитку та формулювати напрямки необхідних структурних зрушень для досягнення економічної раціональності та підвищення ефективності її функціонування	показників, що характеризують динаміку галузевої структури національної економіки та визначення тенденцій її розвитку	рішень щодо реалізації необхідних напрямів структурних зрушень національної економіки з метою досягнення економічної раціональності та підвищення ефективності її функціонування
Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем					
Здатність оцінювати рівень соціально-економічного розвитку регіонів	Сутність поняття «економічне районування» та «сталий розвиток». Методи оцінки основних макроекономічних показників	Знання про сутність, типи фактори, джерела та значення економічного зростання в розвитку національної економіки; знання основних критеріїв та показників економічного зростання країни; засад державної політики стимулювання економічного зростання	Уміння визначати ступінь впливу основних факторів економічного зростання на розвиток національної економіки; розраховувати часткові та узагальнюючі показники економічного зростання та ефективності розвитку національної економіки	Здатність налагоджувати ефективну комунікацію у групі щодо інтерпретації результатів оцінки впливу факторів економічного зростання, розрахунку показників кількісних і якісних змін економічного розвитку країни та її регіонів для обґрунтування напрямів державної політики стимулювання економічного зростання	Здатність брати на себе відповідальність за коректність та адекватність оцінки впливу факторів економічного зростання та розрахунку показників кількісних та якісних змін економічного розвитку країни та її регіонів

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 11. Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку					
Здатність до визначення шляхів зміцнення конкурентних позицій регіонів та розробки стратегії економічного зростання	Сутність поняття поділ праці. Основні види і інструменти поділу праці. Сутність економіки регіонів	Знання про сутність і основні складові механізму регіональної економічної політики у країні; знання основних критеріїв ефективного реалізації окремих видів регіональної політики	Уміння обґрунтовувати критерії для оцінювання наслідків прийнятих управлінських рішень щодо реалізації тієї чи іншої регіональної політики у країні	Здатність дотримуватися соціальних норм і правил при співпраці з іншими студентами при формуванні своєї власної позиції щодо ефективних шляхів реалізації регіональної політики	Здатність брати на себе відповідальність за прийняття індивідуальних й колективних рішень у процесі вибору шляхів ефективного регіональної політики у країні
Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури					
Здатність визначати фактори, що впливають	Сутність світового господарства та	Знання характеристик інтеграційних процесів та	Вміння формулювати та обґрунтовувати цілі та	Здатність до роботи у команді у процесі розробки	Здатність самостійно приймати ефективні

на розвиток інтеграційних процесів та формувати передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни	основних вимог міжнародної взаємодії. Сутність та види міжнародних економічних зв'язків. Поняття інтеграції та принципів ознак політичної та економічної інтеграції	основних етапів інтеграції; розуміння необхідності інтеграції країни до світового господарства в умовах глобалізації; знання основних інструментів державного регулювання зовнішніх зв'язків країни;	критерії напрямів інтеграції України до ЄС; обґрунтувати критерії для оцінювання наслідків впливу управлінських рішень щодо реалізації того чи іншого стратегічного напрямку інтеграції на національні ринки;	пропозицій та реалізації заходів інтеграційної стратегії при раціональній міждержавній взаємодії в умовах глобалізації на основі моніторингу стану соціально-економічного розвитку національної економіки;	управлінські рішення щодо напрямів інтеграційної міждержавної взаємодії в складних і непередбачуваних умовах
Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил					
Здатність розробляти комплексну програму реалізації раціональної моделі регіонального розвитку	Сутність поняття державного регулювання економіки та вихідні положення цього процесу, основні види методів державного регулювання економіки	Розуміння сутності, принципів, об'єктів, суб'єктів й інструментів державного регулювання економіки у країні; знання методології дослідження й удосконалення процесів регулювання економіки на макрорівні	Уміння використовувати загальнонаукові та конкретнонаукові методи для дослідження механізму державного регулювання економіки у країні	Здатність до роботи у команді з іншими студентами при обговоренні необхідності державного регулювання економіки та економічної політики в Україні	Здатність брати ініціативу і формулювати власну позицію щодо обґрунтування методології дослідження механізму державного регулювання економіки в Україні

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України

Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни

1.1. Предмет дисципліни й основні поняття.

Підходи до визначення понять "продуктивні сили" та "розміщення продуктивних сил". Визначення предмету "Регіональної економіки". Складові продуктивних сил. Визначення поняття "регіональна економіка".

1.2. Завдання дисципліни "Регіональна економіка".

Основні завдання дисципліни "Регіональна економіка".

1.3. Місце та роль науки в системі економічних дисциплін, її зв'язок з іншими науками.

Зв'язок регіональної економіки з економічними дисциплінами та іншими науками.

1.4. Методологія дисципліни "Регіональна економіка".

Визначення поняття "метод". Характеристика основних методів, що використовуються у регіоналістиці.

Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів

2.1. Закономірності розміщення продуктивних сил.

Сутність понять "закон", "економічний закон", "закономірність". Детальна характеристика закономірностей розміщення продуктивних сил.

2.2. Принципи розміщення продуктивних сил.

Основні принципи розміщення продуктивних сил.

2.3. Фактори розміщення продуктивних сил.

Аналіз факторів розміщення продуктивних сил.

Тема 3. Економічне районування та територіальна організація господарства

3.1. Поняття й ознаки економічного району.

Поняття територіальної структури господарства, її ієрархічні рівні та

відповідні територіальні утворення. Підходи до визначення поняття "економічний район". Перелік передумов формування економічних районів. Основні ознаки економічного району.

3.2. Фактори, що впливають на формування економічних районів.

Групи факторів, що впливають на формування економічних районів. Критерії та принципи економічного районування.

3.3. Типи економічних районів.

Галузеве та інтегральне економічне районування.

3.4. Розвиток економічного районування та формування сучасної сітки економічних районів.

Мета та завдання економічного районування. Розвиток економічного районування. Сучасна сітка економічного районування.

Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці

4.1. Поняття та економічна сутність регіону у системі територіального поділу праці.

Підходи до визначення поняття "регіон". Порівняльний аналіз понять "економічний район" та "регіон".

4.2. Типологія та класифікація регіонів України.

Класифікація регіонів України. Визначення типології регіонів.

4.3. Функції регіонів.

Основні функції регіонів. Установи, які впливають на регіональний розвиток та регіональне управління при виконанні функцій регіонів. Фактори, що впливають на ступінь реалізації функцій.

Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики

5.1. Сутність та цілі регіональної економічної політики.

Підходи до визначення поняття "регіональна політика". Складові регіональної економічної політики. Державна регіональна економічна політика. Соціально-економічна політика регіонів.

5.2. Принципи державної регіональної політики.

Зміст принципів державної регіональної політики.

5.3. Складові частини державної регіональної політики.

Складові державної регіональної політики.

Тема 6. Механізм реалізації регіональної економічної політики

6.1. Законодавча база регіональної економічної політики.

Нормативно-правові акти, що регулюють регіональну економічну політику.

6.2. Роль органів державного управління та місцевого самоврядування в економічному розвитку регіону.

Структура влади країни. Повноваження центральних органів державної виконавчої влади при здійсненні регіональної політики. Повноваження регіональних державних органів виконавчої влади.

6.3. Складові частини механізму реалізації регіональної економічної політики

Методи реалізації державної регіональної економічної політики.

Тема 7. Господарський комплекс, його структура і трансформація в ринкових умовах

7.1. Галузева структура господарства.

Сутність понять "галузь економіки", "галузева структура господарства". Складові виробничої сфери. Складові невиробничої сфери. Поняття та ознаки галузі спеціалізації. Ознаки міжгалузевих комплексів. Поняття та класифікація інфраструктури. Характерні риси галузевої структури економіки. Аналіз територіальної структури економічних районів України та галузей їх спеціалізації.

7.2. Промисловість як головна ланка господарчого комплексу країни.

Сутність понять "промисловість" та галузева структура промисловості". Класифікація галузей промисловості. Основні проблеми територіальної організації промисловості в Україні.

Змістовий модуль 2. Характеристика потенціалу України та особливості його використання

Тема 8. Природний і трудовий потенціал України

8.1. Природно-ресурсний потенціал.

Складові економічного потенціалу регіону. Елементи природо-ресурсного потенціалу. Сутність поняття "потенціал природних ресурсів".

8.2. Економічна оцінка природних ресурсів.

Аналіз та економічна оцінка природних ресурсів України.

8.3. Демографічна ситуація в Україні.

Аналіз демографічної ситуації.

8.4. Міграція населення і її види.

Поняття, види та фактори міграції населення.

8.5. Система розселення України.

Особливості розміщення населення по території країни.

8.6. Трудові ресурси України.

Склад трудових ресурсів країни.

Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення

9.1. Металургійний комплекс.

Поняття "металургійний комплекс". Роль металургійного комплексу в територіальному поділу праці. Структура металургійного комплексу України. Фактори економічного положення вітчизняної металургії. Сировинна база для розвитку металургії. Райони розміщення підприємств металургії. Національна програма розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу України.

9.2. Особливості розміщення і розвитку агропромислового комплексу України.

Поняття агропромислового комплексу та його структура. Особливості розміщення сфер агропромислового комплексу.

9.3. Транспортний комплекс як складова виробничої інфраструктури країни.

Поняття транспортного комплексу як складової міжгалузевого господарського комплексу. Аналіз розміщення видів транспорту по території України.

9.4. Паливно-енергетичний комплекс України.

Паливно-енергетичний комплекс України як складна міжгалузева система. Поняття та напрями паливної промисловості. Поняття та складові електроенергетики.

9.5. Машинобудування.

Машинобудування як галузь що визначає науково-технічний прогрес. Підгалузі та виробництва машинобудування.

9.6. Хімічний комплекс України.

Хімічна промисловість, її призначення та особливості. Сировинна база для підприємств хімічної промисловості.

Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем

10.1. Аналіз соціально-економічних систем в історичному аспекті.

Аналіз розвитку соціально-економічних систем.

10.2. Поняття і сутність соціально-економічної системи.

Визначення та типологія соціально-економічних систем.

10.3. Властивості соціально-економічних систем.

Основні властивості соціально-економічної системи. Види територіальних соціально-економічних систем. Фактори, що визначають результативність зміни соціально-економічної системи.

10.4. Регіон як соціально-економічна система.

Завдання регіональної регуляторної політики. Система загальних показників, які характеризують регіональний економічний розвиток. Механізм соціального розвитку регіону.

10.5. Основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів.

Поняття комплексного розвитку та його завдання. Ознаки комплексу. Політика комплексного розвитку регіону.

Тема 11. Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку

11.1. Особливості територіальної організації продуктивних сил регіонів України.

Особливості господарських комплексів економічних районів України.

11.2. Проблеми й перспективи розвитку регіонів України.

Специфіка розвитку регіонів України. Перспективи розвитку регіонів.

Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури

12.1. Поняття міжнародної економічної інтеграції.

Поняття міжнародної економічної інтеграції. Фактори, що впливають на розвиток інтеграційних угруповань. Види міжнародних економічних об'єднань.

12.2. Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України.

Основні форми міжнародної співпраці в Україні. Участь країни в міжнародних економічних організаціях та міжнародних об'єднаннях.

12.3. Правова база процесу інтеграції до ЄС.

Нормативно-правова співпраця України з ЄС. Стратегія інтеграції до ЄС.

12.4. Проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС.

Головні інструменти євроінтеграції. Проблеми інтеграції України до ЄС.

Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил

13.1. Сутність та характеристика факторів сталого розвитку продуктивних сил.

Підходи до визначення поняття "сталий розвиток". Основні ідей

сталого розвитку продуктивних сил. Стратегія сталого розвитку. Основні блоки факторів сталого розвитку продуктивних сил. Схема дослідження сталого розвитку. Триєдиний системний підхід до сталого розвитку.

13.2. Перспективи забезпечення сталого розвитку продуктивних сил України в сучасних умовах соціально-економічних перетворень.

Етапи концепції сталого розвитку. Шляхи забезпечення сталого розвитку держави. Глобалізація економіки.

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу. На семінарському занятті викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем (табл. 3), до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань, їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 3

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання
1	2
Змістовний модуль 1	
Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України	

<p><i>Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни</i></p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Предмет, метод і завдання дисципліни":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет дисципліни й основні поняття. 2. Завдання дисципліни "Регіональна економіка". 3. Місце та роль науки в системі економічних дисциплін, її зв'язок з іншими науками. 4. Методологія дисципліни "Регіональна економіка". <p><i>Семінар-дискусія з питання "Теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки".</i> <i>Робота в малих групах "Визначення поняття "регіональна економіка".</i></p>
--	---

Продовження табл. 3

1	2
<p><i>Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів</i></p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Закономірності розміщення продуктивних сил. 2. Принципи розміщення продуктивних сил. 3. Фактори розміщення продуктивних сил. <p><i>Проблемна лекція з питання "Економічні закони, що лягли в основу закономірностей та їх взаємодія".</i> <i>Семінар-дискусія з питання "Територіально-виробничі комплекси системі економічного районування. Приклади".</i></p>
<p><i>Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці</i></p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Регіон у системі територіального поділу праці":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та економічна сутність регіону у системі територіального поділу праці. 2. Типологія та класифікація регіонів України. 3. Функції регіонів. <p><i>Робота в малих групах "Проаналізувати і порівняти поняття "економічний район" та "економічний регіон".</i></p>
<p><i>Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики</i></p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та цілі регіональної економічної політики. 2. Принципи державної регіональної політики. 3. Складові частини державної регіональної політики. <p><i>Семінар-дискусія з питання "Наслідки відсутності заходів щодо реалізації однієї з політик, які є складовими частинами регіональної політики".</i></p>
<p><i>Тема 6. Механізм реалізації</i></p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i></p>

регіональної економічної політики	<p align="center"><i>"Механізм реалізації регіональної економічної політики":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Законодавча база регіональної економічної політики. 2. Роль органів державного управління та місцевого самоврядування в економічному розвитку регіону. 3. Складові частини механізму реалізації регіональної економічної політики. <p><i>Семінар-дискусія з питання "Світовий досвід регіональної політики".</i></p> <p><i>Проблемна лекція з питання "Проблеми та напрями вирівнювання ступенів</i></p>
-----------------------------------	---

Закінчення табл. 3

1	2
Змістовий модуль 2 Характеристика потенціалу України та особливості його використання	
<p><i>Тема 8. Природний і трудоворесурсний потенціал України</i></p>	<p align="center"><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Природний і трудоворесурсний потенціал України":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Природно-ресурсний потенціал. 2. Економічна оцінка природних ресурсів. 3. Демографічна ситуація в Україні. 4. Міграція населення і її види. 5. Система розселення України. 6. Трудові ресурси України. <p><i>Семінар-дискусія з питання "Рівень життя населення України".</i></p> <p><i>Робота в малих групах "Особливості та основні тенденції системного розселення".</i></p>
<p><i>Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення</i></p>	<p align="center"><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Металургійний комплекс. 2. Особливості розміщення і розвитку агропромислового комплексу України. 3. Транспортний комплекс як складова виробничої інфраструктури країни. 4. Паливно-енергетичний комплекс України. 5. Машинобудування. 6. Хімічний комплекс України. <p><i>Проблемна лекція з питання "Поновлювані (нетрадиційні) джерела енергії".</i></p>
<p><i>Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем</i></p>	<p align="center"><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз соціально-економічних систем в історичному

	аспекті. 2. Поняття і сутність соціально-економічної системи. 3. Властивості соціально-економічних систем. 4. Регіон як соціально-економічна система. 5. Основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів. <i>Міні-лекція</i> з питання "Основні проблеми і напрями соціально-економічного розвитку регіонів".
<i>Тема 11. Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку</i>	<i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку"</i> : 1. Особливості територіальної організації продуктивних сил регіонів України. 2. Проблеми й перспективи розвитку регіонів України. <i>Семінар-дискусія</i> з питання "Орієнтири подальшого розвитку регіонів України".

4. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямована на формування професійних компетентностей студентів у процесі виконання ними певних видів економічної роботи, а саме – розрахунків економічних показників, обґрунтування висновків щодо напрямів покращення державного регулювання економіки. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або у малих групах (при попередньому поясненні викладача) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, практичні ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, та підведення підсумків з виставленням відповідної оцінки в залежності від результатів виконаної роботи. У межах дисципліни «Регіональна економіка» з метою опанування студентами усіх видів економічних розрахунків практичні заняття рекомендується проводити за окремо взятими темами чи, в деяких випадках, питаннями (табл. 4).

Таблиця 4

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)
Змістовий модуль 1. Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України	Завдання 1. Обґрунтування ролі окремих економічних районів України на основі розрахунку індексів спеціалізації
	Завдання 2. Аналіз галузевої структури промисловості України
	Колоквіум за змістовим модулем 1 "Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України"
Змістовий модуль 2. Характеристика потенціалу України та особливості його використання	Завдання 3. Аналіз природного потенціалу України
	Завдання 4. Аналіз демографічного стану України
	Завдання 5. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України за регіонами.
	Завдання 6. Визначення ролі регіонів у формуванні валового регіонального продукту
	Колоквіум за змістовим модулем 2 "Характеристика потенціалу України та особливості його використання"

5. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Самостійна робота студентів є важливою складовою навчального процесу. Її слід розглядати як спосіб індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки студентів, як основу самоосвітньої діяльності фахівців, вагомий чинник їх професійної мобільності. Вона полягає у поглибленому вивченні та аналізі інформації з питань, винесених на самостійне опрацювання з використанням підручників, навчальних посібників, науково-економічної та періодичної літератури, законів та нормативних актів України, інформації з мережі Інтернет, даних статистичних довідників. Ця інформація повинна використовуватися студентом при підготовці до практичних (семінарських) занять та до проміжного і підсумкового контролю.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань та формування практичних навичок з навчальної дисципліни, наведені в табл. 5.

Таблиця 5

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	3
Змістовий модуль 1.		
Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України		
<i>Тема 1.</i> Предмет, метод і завдання дисципліни	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Предмет, метод і завдання дисципліни"	Презентація результатів
<i>Тема 2.</i> Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів". Написання есе на тему "Основні напрямки розвитку продуктивних сил України в сучасних умовах".	Презентація результатів Перевірка есе

Продовження табл. 5

1	2	3
<i>Тема 3.</i> Економічне районування та територіальна організація господарства	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання <i>домашнього завдання</i> на тему "Обґрунтування ролі окремих економічних районів України на основі розрахунку індексів спеціалізації". Підготовка до контрольної роботи за темами 1-3	Захист домашнього завдання Письмова контрольна робота за темами 1-3
<i>Тема 4.</i> Регіон у системі територіального поділу праці	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Регіон у системі територіального поділу праці"	Презентація результатів
<i>Тема 5.</i> Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики"	Презентація результатів
<i>Тема 6.</i> Механізм реалізації регіональної економічної політики	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Механізм реалізації регіональної економічної політики"	Презентація результатів
<i>Тема 7.</i> Господарський комплекс, його структура і трансформація в ринкових умовах	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, <i>підготовка до колоквиуму</i> . Виконання <i>домашнього завдання</i> на тему "Аналіз галузевої структури промисловості України"	Захист домашнього завдання
Змістовний модуль 2		
Характеристика потенціалу України та особливості його використання		
<i>Тема 8.</i> Природний і трудоворесурсний	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд	Презентація результатів

потенціал України	теоретичного матеріалу з теми "Природний і трудовресурсний потенціал України" Виконання <i>домашнього завдання</i> "Аналіз природного і трудовресурсного потенціалу України". Підготовка до контрольної роботи за темою 8	Захист домашнього завдання Проведення колоквиуму
<i>Тема 9.</i> Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення" Написання есе на тему "Міжгалузеві комплекси та їх роль в розвитку економіки України".	Презентація результатів Перевірка есе
<i>Тема 10.</i> Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем"	Презентація результатів

Закінчення табл. 5

1	2	3
<i>Тема 11.</i> Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми "Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку"	Презентація результатів
<i>Тема 12.</i> Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, <i>підготовка до колоквиуму</i> . Виконання <i>домашнього завдання</i> на тему "Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України за регіонами"	Захист домашнього завдання
<i>Тема 13.</i> Фактори сталого розвитку продуктивних сил	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання <i>домашнього завдання</i> на тему "Визначення ролі регіонів у формуванні валового регіонального продукту"	Захист домашнього завдання Проведення колоквиуму

6. Методи навчання

При викладанні дисципліни «Регіональна економіка» для активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких як: проблемні лекції, міні-лекції, семінари-дискусії, робота в малих групах, кейс-метод. Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни наведено у табл. 6.

Таблиця 6

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами
навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки". <i>Робота в малих групах</i> "Визначення поняття "регіональна економіка".
Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів	<i>Лекція проблемного характеру</i> з питання "Економічні закони, що лягли в основу закономірностей та їх взаємодія". <i>Семінар-дискусія</i> з питання "Територіально-виробничі комплекси системі економічного районування. Приклади". <i>Кейс</i> "Визначення ролі екологічних і соціальних факторів у розвитку виробництва".

Продовження табл. 6

1	2
Тема 3. Економічне районування та територіальна організація господарства	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Різноманіття та неоднозначність підходів до формування економічних районів України". <i>Лекція проблемного характеру</i> з питання "Основи районного планування промислових районів та вузлів".
Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці	<i>Робота в малих групах</i> "Проаналізувати і порівняти поняття "економічний район" та "економічний регіон". <i>Кейс</i> "Визначення показників рівня спеціалізації виробництва".
Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Наслідки відсутності заходів щодо реалізації однієї з політик, які є складовими частинами державної регіональної політики".
Тема 6. Механізм реалізації регіональної економічної політики	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Світовий досвід регіональної політики". <i>Лекція проблемного характеру</i> з питання "Проблеми та напрями вирівнювання ступенів соціального та економічного розвитку регіонів України".
Тема 7. Господарський комплекс, його структура і трансформація в ринкових умовах	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Загальна характеристика промисловості України". <i>Кейс</i> "Порівняння галузевої та територіальної структури господарського комплексу".
Тема 8. Природний і трудоворесурсний потенціал України	<i>Семінар-дискусія</i> з питання "Рівень життя населення України". <i>Кейс</i> "Економічна оцінка природних ресурсів: витратний та рентний підходи". <i>Робота в малих групах</i> "Особливості та основні тенденції

	системного розселення".
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення	<i>Лекція проблемного характеру з питання "Поновлювані (нетрадиційні) джерела енергії". Кейс "Прийняття рішень з урахуванням факторів розміщення продуктивних сил кожного окремого господарського комплексу".</i>
Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем	<i>Міні-лекція з питання "Основні проблеми і напрями соціально-економічного розвитку регіонів". Робота в малих групах "Визначення поняття "соціально-економічна система". Теорії аналізу соціально-економічних систем". Презентація результатів роботи в малих групах.</i>
Тема 11. Економіка регіонів України: стан і перспективи розвитку	<i>Семинар-дискусія з питання "Орієнтири подальшого розвитку регіонів України". Кейс "Обґрунтування місця будівництва та визначення оптимального варіанту будівництва підприємства".</i>
Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури	<i>Міні-лекція "Основні етапи економічної інтеграції". Робота в малих групах "Міжнародні економічні об'єднання: їх види та характеристика".</i>
Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил	<i>Лекція проблемного характеру з питання "Концепція переходу України до сталого розвитку". Презентація роботи в малих групах.</i>

7. Рекомендована література

7.1. Основна

1. Зінь Е. А. Регіональна економіка : підручник. – К. : ВД "Професіонал", 2014. – 528 с.
2. Лишиленко В. І. Регіональна економіка : підручник [для студ. Вищ. Навч. закл.] / В. І. Лишиленко. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 225 с.
3. Регіональна економіка : підручник / За заг. ред. проф. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 464 с.
4. Регіональна економіка у схемах і таблицях : навчально-практичний посібник / Т. М. Серікова, Н. К. Гіковата, Г. М. Шумська; за заг. ред. канд. екон. наук. доцента Серікової Т.М. – Х. : Вид ХНЕУ, 2011. – 176 с.
5. Семенов В.Ф. Регіональна економіка : навч. посібник / за ред. В.Ф. Семенова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 566 с.